

Els fils que ens arruïnen **Anàlisi treballada per escolars, sobre els** **condicionants socials de la desigualtat econòmica**

Martín Valmaseda

Cobán, Guatemala. martinvalma.blogspot.com

El professor de ciències socials va arribar el primer dia de classe amb pocs papers a la carpeta. Es va acostar a la pissarra i va escriure: *PROGRÉS, CAPITAL, IGUALTAT*. Va girar-se i va preguntar als alumnes: *Com ho veieu? Sobre això hem de treballar aquests tres mesos.*

Doncs –va parlar una de les alumnes més atrevides– ho veig cru. Si hi ha progrés i fa falta capital per assolir-lo, no veig que arribi a haver-hi gaire igualtat. Si hi ha igualtat, no veig com es pot repartir el capital. I si hi ha capital, per a qui serà el progrés?

Abans que saltés la discussió, l'educador va fer una petita introducció plantejant-los-hi el punt de partida: *Vosaltres viviu en un país on se suposa que tots els seus habitants intenten progressar en l'economia, personal i col·lectivament. I no només en l'economia. Viviu en un món on, segons semblen preveure les estadístiques, el percentatge d'acumulació de riquesa per part de l'1% més ric de la humanitat, l'any 2016 assolirà el 50% de la riquesa mundial... La pregunta a treballar és: Quins són els factors socials en la població que condicionen i faciliten aquesta acumulació de riquesa per a ben pocs? Hauríem de començar fent la llista d'aquests factors.*

El professor va haver d'aclarir una mica la qüestió. Després va organitzar-los en grups i van començar a treballar.

A través de les seves discussions, consultant els continguts del llibre de ciències socials, i dialogant sobre les seves experiències, van anar repassant les actituds de resignació, d'indignació... a la societat que ells coneixen, i les tècniques del poder que controla els fils dels ciutadans, convertits moltes vegades en titelles dels poders polítics i econòmics que acaparen la propietat.

Mitja hora després, van aparèixer damunt de la pissarra sis paraules producte de les animades discussions. Les actituds personals i socials, caldo de cultiu d'aquesta desigualtat econòmica:

RESIGNACIÓ + RELIGIÓ + POR + EDUCACIÓ + CONSUMISME + COMPETÈNCIA

El professor va permetre's afegir amb gest irònic un factor més: I A MI QUÈ?

Aquesta va ser la tasca dels nois durant els tres mesos següents. Aquí reflectim algunes característiques de la seva investigació en equip.

Es tractava d'analitzar les actituds mentals que provoquen i/o permeten les desigualtats econòmiques a la societat, l'enorme diferència entre uns pocs molt rics, i les masses de pobres al món. Aquest és el resum dels treballs:

RESIGNACIÓ: (es refereix a l'actitud de pobles o societats que, degut a la manca de cultura i consciència, no són capaços de reaccionar davant d'una economia causant de diferències injustes).

Els alumnes van començar posant en comú situacions del país que mantenen la gent en la pobresa, i la manca de reacció popular davant d'aquesta situació. Van quedar en fer entrevistes a parents i coneguts en situació de pobresa i compondre un petit diccionari de frases que havien escoltat en els seus ambients: "Hem nascut pobres, morirem pobres"... "La vida és així"... "Qui pot, pot"... "Cadascú té el seu destí".

Després van treballar l'anàlisi de les causes d'aquestes actituds. Alguns visitaren barris marginals on hi havia gent en situació de subdesenvolupament. Van preguntar-se: Com afronta la gent dels nostres barris les desigualtats econòmiques? Quines actituds manifesten: decebuts, lluitadors, indiferents, optimistes, violents...?

Van deduir que l'actitud de resignació és una conseqüència d'anys en el procés històric de la desigualtat. Freire ho anomena "consciència ingènua": Som pobres pel destí, i davant d'això no pot fer-s'hi res.

RELIGIÓ: (es refereix a una visió religiosa desencarnada que domina en algunes societats i les paralitza de qualsevol actitud reivindicativa).

El treball sobre el factor religió com a element d'empobriment va crear un viu debat entre els joves. Van aparèixer tres tendències: els qui mantenien com a dogma l'expressió marxista: "la religió és l'opi del poble", els que defensaven que una religiositat seriosa anima a treballar per al progrés, i els que distingien

entre religió i fe, afirmant que aquesta tenia un poder alliberador, mentre que la religió moltes vegades s'inhibeix davant el que passa fora del temple, com a producte d'un fatalisme inspirat en motivacions religioses: "som pobres perquè Nostre Senyor així ho ha volgut". El que Freire anomena "consciència mítica".

POR: (es refereix tant als governs que imposen sobre els treballadors una vigilància policial, com als ambients d'atracaments i extorsions que pateixen, sobretot, els pobres).

En aquest apartat va destacar un alumne fill de refugiats polítics i dues joves alumnes vingudes de zones rurals, les famílies de les quals havien perdut les seves terres, pressionades per agents (guàrdies privats) d'empreses mineres. Els grups van anar analitzant com les forces armades dels països neoliberals depenien dels poders econòmics que les mantenien, i al servei dels quals estan. Fills de líders obrers, alumnes de l'institut, van donar suport a aquesta anàlisi que explicava com es mantenien les diferències pobresa-riquesa.

EDUCACIÓ: (es refereix tant a l'educació escolar com als mitjans de comunicació en mans dels poder econòmics).

En aquest punt de l'anàlisi es va realitzar una divisió del concepte d'educació: educació formal (l'escolar) i la informal (els mitjans de comunicació). En el primer, els joves estudiants, per fer les seves crítiques, tenien el "desavantatge" que el centre educatiu on estaven manifestava en general una línia d'anàlisi dialogant; el mateix estudi que estaven fent ho demostrava. El treball va ser més actiu en abordar els mitjans de comunicació: recollida de materials de premsa, enregistraments de ràdio, selecció de pel·lícules. En tots ells els estudiants van anar analitzant els factors que jugaven a favor de l'enriquiment dels privilegiats, perquè creaven en els oients una mentalitat conformista.

CONSUMISME: (es refereix tant a una mentalitat superficial orientada a despeses innecessàries com a les forces publicitàries i ambientals que fonamenten els capritxos).

Relacionat amb allò anterior, els joves es van dedicar a analitzar els objectes, viatges, construccions, despeses de luxe... que trobaven dominant l'ambient social. Les despeses inútils a les quals la publicitat induïa. Van poder fer una llista de tot el que tenien a casa seva, i sense el qual podrien viure sense problemes.

Naturalment, la divisió entre útil i inútil no és fàcil, però el treball va ajudar a afinar l'esperit d'anàlisi en aquells estudiants de classe mitja baixa.

COMPETÈNCIA: (es refereix a la creació d'actituds socials en les quals es cultiva l'obstinació per triomfar sobre col·lectius i individus vistos com a oponents).

El tema està relacionat amb els elements educatius o deseducatius que formen les persones per enfrontar-se a la vida, per destacar i sobresortir, alimentant l'individualisme i arraconant la solidaritat, el progrés col·lectiu del país: en aquest tema es reforçava l'enriquiment amb la recerca de poder. L'ésser humà no està condicionat només pel desig de possessió de béns, sinó per la creació de situacions de domini. Els joves analitzaren els mòbils que inspiren els qui s'aferren al poder com a camí per a l'enriquiment.

La INDIFERÈNCIA (I A MI QUÈ?): (es refereix a la tendència de gent aparentment informada però que cultiva una actitud passiva i superficial davant les desigualtats econòmiques i socials).

La proposta del professor va posar en tela de judici les actituds de les persones, la desviació de l'atenció personal sobre elements secundaris, l'eficàcia de l'"esport-espectacle" per arraconar la política i l'economia, així com valors culturals i estètics per als qui, davant la societat només queden en això, en simples espectadors. Els que quan no es tracta de futbol o sensacionalisme miren cap a un altre costat.

Tots aquests treballs van durar tres mesos. Van acompanyar-los entrevistes, diàlegs i debats, anàlisis de pel·lícules i llibres, i la redacció d'uns textos juntament amb l'edició d'un vídeo: "QUE NO TE HALEN DE LES HILOS", que va reforçar l'anàlisi i la presa de consciència dels nois. Va sorgir en ells l'esperança que en la societat que pensen construir deixi d'existir aquesta brutal diferència entre riquesa i pobresa; que ens anem acostant a un altre món d'igualtat. Avui és utòpic, però possible. Com a mínim donant-hi passos.

Tot i que les circumstàncies de la seva realització van ser diferents, el vídeo esmentat està disponible a CAUCE: equipocauceguatemala.blogspot.com/p/nosotros.html. Acompanyat d'aquest article, pot ser útil en escoles o centres culturals, CEBs o/i grups de reflexió. El

vídeo «Que no te halen de los hilos» és a: youtu.be/LYSBFzc5Bq0 Com a DVD es pot adquirir a CAUCE: equipocauce@gmail.com, tel.: 502-22306363